
**KOMMERSIËLE LANDBOU:
BRON VAN ARMOEDE OF SKEPPER VAN WELVAART?**

DEUR
DR PHILIP THEUNISSEN

APRIL 2016

INLEIDING

In Januarie 2015 sê pres. Zuma: *“You must remember that a man called Jan van Riebeeck arrived here on April 6, 1652 and that was the start of the trouble in this country. What followed were a lot of struggles and war.”* Hy voeg by: *“Colonialisation and the disenfranchisement of African people found its fullest expression two and a half centuries later with the declaration of the Union of South Africa.”*

Een jaar later tydens die ANC se verjaardagvieringe in Rustenburg gaan hy ñ stap verder: *“The source of poverty, inequality and unemployment is land which was taken, not bought, stolen. But the government of the people has to buy it back as if it was sold”.*

Tydens die opening van die Nasionale Huis van Tradisionele leiers op 3 Maart 2016 gaan Pres. Zuma voort: *“The dispossession of land is the source of the poverty and inequality which have become the ugly hallmark of our nation and an impediment to the future of shared prosperity.”* Hy voeg by: *“Where do these people in informal settlements come from? Where is their land? Is it a lie that their land was taken?”*

In sy staatsrede van 2016 verwys pres. Zuma weer na die ANC se voorstel van ñ grondplafon van 12 000 ha wat as ñ klousule oor die öbeperking op die besit van private grondö in die Wetsontwerp op die Regulering van Grondbesit ingeskryf gaan word. Sy Minister van Landelike Ontwikkeling en Grondhervorming, mnr. Gugile Nkwinti, het verlede jaar reeds te kenne gegee dat die doel van die 12 000 ha-beperking is om ongelyke grondeienaarskap reg te stel. Sy direkteur-generaal, Mnr. Mdu Shabane, sê die voorstelle val onder die viervlakstelsel van grondbesit. Dit behels dat staatsgrond en openbare grond slegs verhuur mag word, dat daar ñ beperking op die besit van private grond moet wees, dat buitelanders nie grond mag besit nie (maar dit vir ñ minimum van 30 jaar kan huur) en dat voorsiening gemaak word vir kommunale grondbesit met sekere institusionele gebruiksregte.

DIE TEORIE

Daar is ñ algemene persepsie dat die Afrika-kultuur vyandig is teenoor entrepreneurskap en dat waardes wat tot sukses in die Weste lei, eenvoudig nie deur Afrikane verstaan word nie. Daar is ook die teenargument dat as Afrika sy jammerlike ekonomiese situasie wil omkeer, sy inwoners hul kommunale ingesteldheid vir ñ meer individualistiese markgerigte uitkyk sal moet verruil.

Ubuntu

In *SA Journal of Economic Management Sciences* van 2005 skryf dr. Munyaradzi Murove van die *Unilever Ethics Centre* aan die Universiteit van KwaZulu-Natal dat die Westerse besigheidsbenadering wat deur eiebelang voortgedryf word, nie versoenbaar is met die Afrika-begrip van wat ñ persoon is nie. Murove meen die versameling van rykdom net vir die plesier daarvan is teenstrydig met Afrika se manier van dink. Ubuntu impliseer ñ meer humanitêre behandeling van mense waar hulle nie gesien word as deel van die produksiekoste ó soos masjiene ó nie. Ubuntu beteken ook dat mense nie gehuur en afgedank moet word bloot op grond van winsgrense nie, want dan verloor hulle hul verwantskap met hul werkplek. Murove meen: *“Africans understand themselves in terms of communal belonging, with the emphasis on collective responsibility.”*

‘n Man genaamd Jan van Riebeeck

Jan van Riebeeck en andere se invloed op Suid-Afrika se ekonomie verdien beslis vermelding maar eers agtergrond oor die kommunale stelsel wat histories hier bedryf was. In *“Tribesman, Trader, Peasant and Proletarian”* (1978) sê Peter Kallaway: *“Communal economy is an entity that has within itself a complete*

division of labour and a single cultural framework and dominantly a economy based on natural products of the land produced for personal or group needs.”

Hy verduidelik verder dat die kommunale ekonomieë een gemeenskaplike kenmerk gehad het naamlik dat die grond deur die stam besit was vir die gebruik van die groep as -n geheel en geen individu binne die stam is die gebruik daarvan ontsê nie. Die belangrikheid van hierdie aspek moet gesien word teen die feit dat kommunale landbou-aktiwiteite en die beskerming van water- en voedselbronne by verre die dominante bestaansrede van hierdie samelewings was. Dit het dus om oöorlewingö en nie ooröontwikkelingö nie, gegaan.

Toe Jan van Riebeeck -n handelstasie in die Kaap begin het, het die suidelike Afrika onvermydelik tot die moderne wêreld-ekonomie toegetree. Die streek se mate van deelname is drasties versnel toe diamante in die Noord-Kaap en later goud in huidige Johannesburg ontdek is. Daardeur is daar oornag -n omvangryke mark vir arbeid en landbouprodukte geskep. Hierdie snelgroeïende handelsentrums het nie alleen oorsese blanke immigrante gelok nie maar ook plaaslike swart migrante van alle lae van die bevolking en die kommunale samelewings kon eenvoudig nie hierdie multi kulturele bevolking akkomodeer nie. Individue het hulle eie identiteite begin ontwikkel wat op hulle eie persoonlike belange en nie langer dié van die kommunale samelewing nie, geskoei was. Die kohesie van die kommunale ekonomieë het dus geleidelik op grond van kulturele verskille binne die stelsels begin verbrokkel.

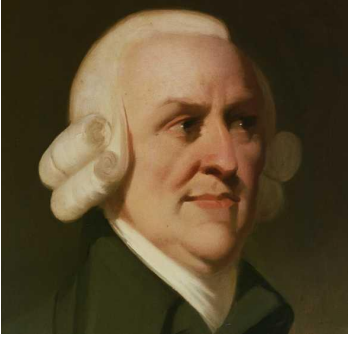

Plaaslike stamme het vrywillig aan die nuwe ekonomiese stelsel begin deelneem en wildsvleis, lewende hawe, vuurmaakhout en landbouprodukte aan die handelsentrums verskaf. Aanvanklik het hulle met sukses die nuwe geleenthede benut maar die kommunale ekonomieë kon later nie bybly met die voortdurende styging in die vraag na hulle produkte nie. Grond is in die proses onvermydelik hervorm van -n medium wat arbeid en sekuriteit aan die groep kon verskaf na -n instrument wat grootskaalse surplusse aan die markte moes voorsien.

Die ekonomiese realiteit hieraan verbonde is egter dat sodra daar van grond verwag word om -n surplus te produseer, grond noodwendig self ook -n verhandelbare item met -n waarde van sy eie word. Die kommunale samelewings het op grond hiervan mettertyd groot dele van hulle gronde verkoop of verruil en tesame met die kulturele oorsake, het ekonomiese kragte, en nie politieke besluite nie, eenvoudig die losstaande kommunale bestaanseconomieë met -n enkele kapitalistiese produserende ekonomie vervang. Die ANC-regering is duidelik van plan om hierdie situasie nou weer om te keer deur grond van sy verhandelbare status te ontnem. Terselfdertyd sal die insentief om surplusse daarop te produseer dan noodwendig ook in die slag bly.

Onsigbare hand

Die verbrokkeling van die kommunale stelsels in Suid-Afrika is die gevolg van die öonsigbare handö. Die vader van die vrye markbeginsels, Adam Smith, het in sy bekende werk, *The Wealth of Nations*, in 1776 geargumenteer dat vrye mededinging om dieselfde hulpbronne deur individuele entrepreneurs daartoe lei dat die allokasie daarvan geoptimaliseer word en dat die nasie as geheel gevolglik sy hulpbronne op die beste wyse benut. Hoewel die individu uiteraard na homself omsien, word hy gereguleer deur die pryse wat die vrye mark vasstel en dat pryse opsigself weer gekontroleer word deur die somtotaal van die reaksie van al die markdeelnemers. Elke individu streef daarna om homself te verryk maar kan ook net dit aanbied wat hyself produseer teen -n prys wat ander kan bekostig. Op hierdie wyse word arbeid, kapitaal en hulpbronne vanself verdeel en die openbare belang word uiteindelik daardeur bevorder.

Die vrywillige ruiltransaksies wat binne 'n vrye mark plaasvind is 'n aanduiding dat die òkoperò erken dat die òverkoperò se produk 'n waarde het. Uiteraard is dit ook 'n aanduiding vir die òverkoperò dat sy arbeid na waarde geag word. Sy bydrae tot die ekonomie word dus erken en dit verhoog sy eie menswaardigheid. Wanneer iemand dan op hierdie manier homself kan onderhou, is dit 'n meer betroubare manier van ekonomiese voortbestaan as om van die regering se welwillendheid afhanklik te moet wees. Dit lei nogmaals daartoe dat die gemeenskap se belange onder die ònsigbare handò beter bevorder word as wanneer die politici besluit wie watter voordele uit die ekonomie moet kry.

Smith het ook geargumenteer dat die samelewing behoorlik georden moet wees sodat die ònsigbare handò kan funksioneer. Eiendomsreg moet sterk gevestig wees en morele normas en waardes moet bo alles staan. Dan sal ooreenkomste eerbiedig word, mense sal behoorlik ingelig word oor die produkte of dienste wat hulle bekom en die deelnemers se regte kan afgedwing word as daar oortreders binne hierdie ordelikheid is.

Politieke inmenging

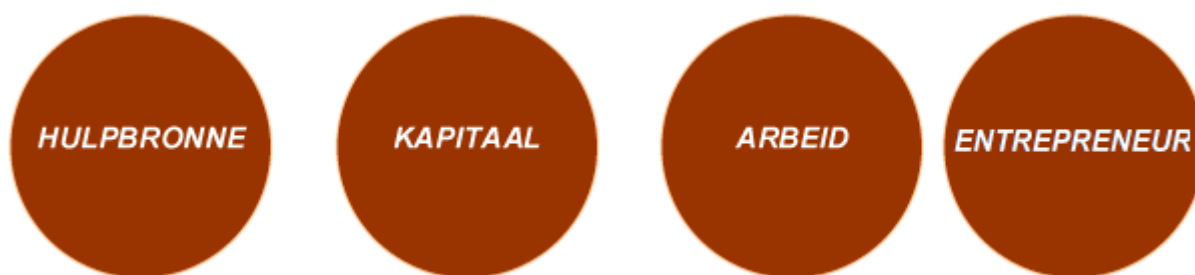
Politici stem nie noodwendig met Adam Smith saam nie en vind die moontlikheid om gewone mense se lojaliteit deur middel van ekonomiese gunste te koop, meer aanloklik. Daarmee saam sien die ekonomiese begunstigdes ook die potensiaal raak om daardeur ander mense se geld te kan bekom sonder om iets in ruil daarvoor aan te bied. Smith argumenteer dat hierdie optrede van politici juis die balans binne 'n samelewing versteur en dat dit duidelik is dat almal beter af sou wees as die bevoordeling van een ten koste van 'n ander nie nagejaag word nie. Daarmee ontken hy nie dat die vrye mark ook gebreke het nie maar voer aan dat die ònsigbare handò vinniger en effektiewer wanbalanse sal regstel as wat politieke inmenging dit sal doen.

Smith argumenteer baie sterk dat om hulpbronne op 'n gesentraliseerde manier te allokeer op 'n groter skaal tot korrupsie en vermorsing lei. Hy is ook van mening dat niemand beter na geld omsien as die eienaar daarvan nie. Geen politikus sal dus met dieselfde nougesetheid na ekonomiese hulpbronne kan omsien as diegene wat dit self besit nie. In 'n regeringsbeheerde ekonomie, soos die wat ten tye van *The Wealth of Nations* gegeld het, het Smith ook geargumenteer dat so 'n stelsel die geleentheid vir politici skep om hulself bo die res te kan ag. In hulle sogenaamde voorneme om die ekonomiese hulpbronne regmatig tot gelyke voordeel van almal te bestuur, is konings en ministers sonder uitsondering die mees spandabelrige deelnemers aan so 'n beheerde ekonomie.

DIE MEGANISME

Tydens enige produksieproses moet sekere insette omgeskakel word na 'n uitset wat deur iemand anders gebruik kan word. Daar is vier produksiefaktore wat nodig is om hierdie goedere of dienste om te skakel en aan die gemeenskap te kan voorsien naamlik natuurlike hulpbronne, kapitaal, arbeid en entrepreneurskap.

FIGUUR 1: DIE VIER PRODUKSIEFAKTORE

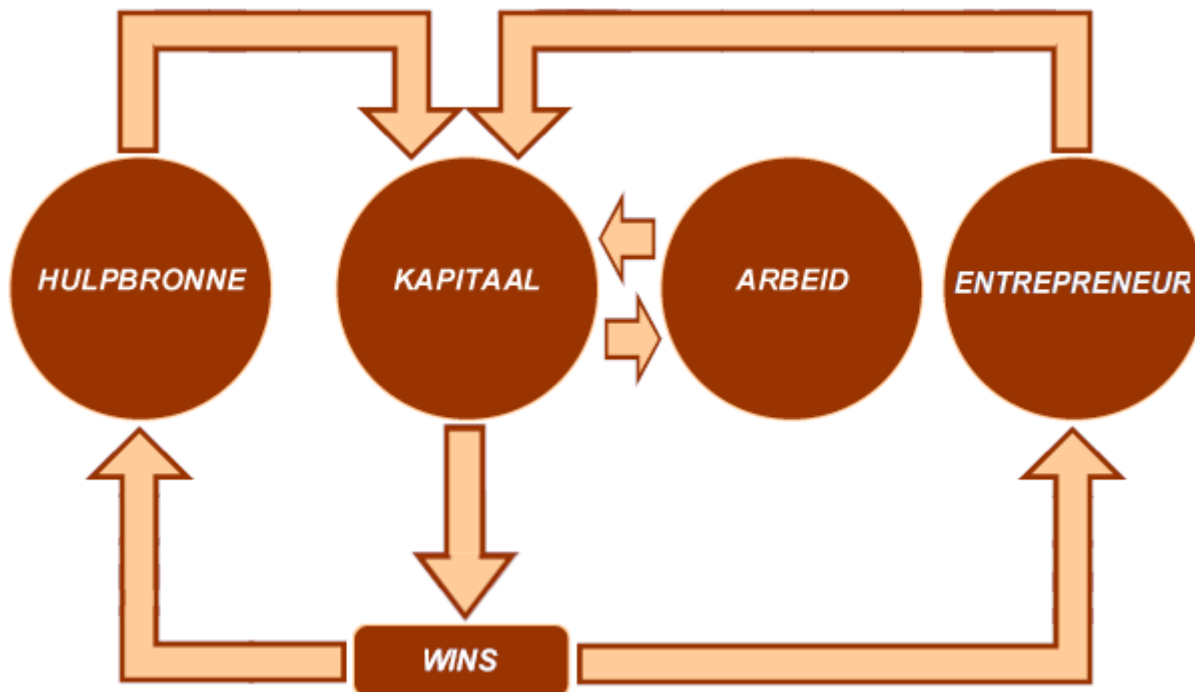
- **Natuurlike hulpbronne** is dit wat die natuur aan ons bied soos grond, water, klimaat, ens. Dit is ñ skaars en onvervangbare bron. As dit tot niet gaan kan dit nie weer vervang word nie. Suid-Afrika is ryklik bedeel met natuurlike hulpbronne. ñ Groot gedeelte hiervan is ná die koms van Jan van Riebeeck eers ontdek terwyl die meeste daarvan juis eers ñ ekonomiese waarde gekry het toe Jan van Riebeeck suider Afrika deel van die wêreld ekonomie gemaak het.
- **Kapitaal** is nodig om die hulpbronne mee te verkry, geboue en infrastruktuur mee op te rig, masjinerie en implemente mee aan te skaf en grondstowwe mee aan te koop. Daar moet ook fondse beskikbaar wees om bedryfsuitgawes soos lone, telefoon, reparasies en elektrisiteit mee te kan betaal. Weer eens is kapitaal ook ñ skaars item en daarom moet dit reg aangewend word en regmatig vergoed word. Vóór die koms van Jan van Riebeeck was daar nie kapitaal in suider Afrika nie en was hier geen masjinerie of toerusting beskikbaar nie.
- **Arbeid** is die menslike wesens wat oor die tegniese vaardighede, die fisiese vermoëns en intellektuele talente beskik om ñ produk te kan maak, dienste te kan verskaf of leiding te kan neem. In sekere sektore word arbeid as ñ skaars hulpbron beskou hoewel dit dalk nie noodwendig die geval in landbou is nie. Soos oral in Afrika, was arbeid met die koms van Jan van Riebeeck teoreties volop in suider Afrika beskikbaar. Hierdie arbeid was egter ongeletterd en het nie oor die nodige vaardighede beskik om onmiddellik in die produksieproses aangewend te kon word nie. Vervolgens het slawe-arbeid vanuit die Ooste in Jan van Riebeeck se tyd voorkeur bo plaaslik beskikbare arbeid geniet. Vandag maak vakbondoptrede en drakoniese arbeidswette hierdie volop beskikbare produksiefaktor steeds nie baie aantreklik nie en ondervind Suid-Afrika ñ uitermatig hoë vlak van werkloosheid wat noodwendig tot armoede bydra.
- **Entrepreneur** is die inisiatief wat ñ individu neem om die eerste drie faktore so te kombineer dat produkte en dienste tot bevrediging van die gemeenskap se behoeftes aangebied kan word. Die entrepreneur neem die risiko om die besigheid te begin en uit te bou en sy vergoeding is ñ wins uit die besigheid. Die risiko is dat hierdie vergoeding ook soms ñ verlies kan wees. Daarom is entrepreneurskap ñ skaars produksiefaktor omdat nie almal bereid is om hierdie risiko te neem nie. Jan van Riebeeck het entrepreneurskap saam met hom gebring en dit is voortdurend, veral op landbougebied, vanuit Nederland, Frankryk en later ook Engeland aangevul.

Die ekonomiese beginsel

Tydens die produksieproses genereer die kapitaal ñ bruto inkomste waarin die arbeiders ook deel. Die wins wat daarna oorbly word gebruik om die entrepreneur te vergoed en om die natuurlike hulpbronne (grond) in stand te hou of uit te brei. As daar bevredigend vir die entrepreneur en die natuurlike

hulpbronne gesorg word, is hulle opnuut beskikbaar sodat die produksieproses weer herhaal kan word. ðn Verlies, wat nie iets vir die entrepreneur en die natuurlike hulpbronne kan terugploeg nie, gaan tot gevolg hê dat die vier produksiefaktore nie behoorlik benut kan word nie en die besigheid sal mettertyd kwyn.

FIGUUR 2: INTERAKSIE TUSSEN DIE VIER PRODUKSIEFAKTORE

Die vier produksiefaktore is skaars en daarom ook duur. Dit beteken dat die vier faktore so produktief as moontlik aangewend moet word. Die ðonsigbare handö maak daarvan ðn selfregulerende proses.

Produktiwiteit

Produktiwiteit is ðn kritiese bepaler van hoe effektief ðn persoon, besigheid en uiteindelik die totale ekonomie van ðn land die vier produksiefaktore kan kombineer. Indien dit deurlopend en volhoubaar bly toeneem, is daar ekonomiese groei wat nuwe werksgeleenthede en investeringsmoontlikhede vir arbeiders en kapitaal kan skep. Die ðonsigbare handö sorg nogmaals dat hierdie stelsel binne ðn vrye mark ten beste kan funksioneer.

Kommersiële landbou kon die afgelope 150 jaar met die voortdurende ontwikkeling van nuwe tegnologie, verbeterde bewerkingsmetodes, presisie kunsmistoedienings en chemiese plaag- en onkruidbeheer, die produksietyd van mielies van 4 dae per ton tot slegs 12 minute per ton verkort.

TABEL 1: PRODUKSIETYD VAN MIELIES

JAAR	WERKSTYD/TON	BEWERKINGS
1850	4 dae	1 skaar ploeg, eg, handsaai
1930	1 dag	2 skaar ploeg, 7' snyeg, 4 skaar eg, 2 ry planter
1990	1 uur 10 min	5 skaar ploeg, 25' kontrasny eg, planter, 25' spuit, 15' stroper
2015	12 min	6 ry No till planter, 12m spuit, 12m strooier, 6 ry stroper

Die ekonomiese ontleder, Brent Radcliffe, voer aan dat produktiwiteit die vernaamste aandrywer van ekonomiese groei in enige ekonomie is. Die vermoë om meer te produseer met dieselfde, of minder, produksiefaktore, onderskei besighede wat oorleef en ekonomieë wat floreer van daardie wat mettertyd wegkwyn.

Kontrasterend tot veral vakbonde se redenasies, voer Radcliffe aan dat beide arbeiders én eienaars van ñ besigheid uiteindelik voordeel uit verhoogde produktiwiteit trek. As arbeiders meer per werksuur kan produseer, verhoog die aanvraag na arbeid en sal werkgewers meer arbeid aanstel. Dit lei noodwendig tot ñ toename in lone. Met meer lone is daar meer werkers wat produkte kan koop wat besighede verder aanmoedig om meer te produseer. Die ðonsigbare handö stimuleer dus kapitale investering wat opnuut produksie laat toeneem en die ekonomie teen ñ konstante koers laat groei. Op die ou einde word meer welvaart vir almal geskep deur meer welvaart met meer arbeid te produseer en nie om bestaande welvaart te verdeel nie.

Kapitalisme en Kommunisme

Die kommunale rigting wat pres. Zuma met die produksiefaktore wil inslaan, as teenvoeter vir die sogenaamde armoede wat kommersiële boerderye skep, is nie met verhoogde produktiwiteit, en dus ekonomiese groei, versoenbaar nie. Kort na die Tweede Wêreldoorlog was hierdie twee benaderings, in die vorm van Kapitalisme (vrye mark) en Kommunisme (kommunale besit) vir bykans halwe eeu in hewige stryd met mekaar gewikkel, bekend as die Koue Oorlog. Hierdie twee ideologieë staan lynreg teenoor mekaar; die een die skepper van regverdige geleenthede en die ander die skepper van regverdige uitkomst:

- Kapitalisme is gegrond op die feit dat mense beloon moet word vir hulle werk ooreenkomstig dit wat ander bereid is om te betaal vir die produk wat deur die werk geskep word. Vervolgens sal die begeerte om voordeel uit jou werk te trek die ekonomiese stelsel aandryf. Daar is geen waarborge onder kapitalisme nie. Elkeen moet homself onderhou en daarom moet jy kwaliteit produkte of dienste lewer as jy goeie bestaan wil maak.
- Kommunisme is gegrond op die feit dat al die mense dieselfde vir hulle werk beloon word sodat niemand bekommernisse oor hulle basiese lewenstandaard hoef te hê nie. Die mens se altruïsme, sy natuurlike onbaatsugtigheid, sal elkeen aandryf om sy deel by te dra om kwaliteit produkte of dienste tot voordeel van die groter geheel te lewer.

Onder kapitalistiese stelsel word natuurlike hulpbronne en kapitale bates hoofsaaklik deur privaat persone besit en beheer. Arbeid word in die vorm van lone en salarisse oëgekoop om die kapitale bates in produksie te bring sodat dit winste vir die eienaar kan realiseer. Kommoditeite word dus bymekaar gegooi met die doel om surplus waarde bó die koste van die kommoditeite te skep sodat die surplus in die vorm van wins die kapitaaleienaar as beloning kan toeval.

Kritiek teen kapitalisme is dat arbeid onder hierdie stelsel ook blote kommoditeit word. Getrou aan die grondslag van kapitalisme móét arbeid ook so aangewend word dat dit surplus bó die aanvanklike koste kan realiseer. Die ruilwaarde van arbeid, soos weerspieël in loon of salaris, moet onvermydelik minder wees as die waarde wat dit vir die kapitaaleienaar realiseer. Die resultaat is dat, onder kapitalisme, daar groot gedeelte van die mense is wat nie self oor kapitale hulpbronne beskik nie. Hierdie groep mense het dus geen ander keuse nie as om hulle arbeid, teen markverwante loon, aan kapitaaleienaars te bly verkoop sodat hulle kan oorleef.

Ware kommunisme daar teenoor kan weer net suksesvol wees as die hele gemeenskap onbaatsugtig genoeg is om tot elke individu se voordeel te werk of om genoeg visie te hê om te sien dat die gesamentlike poging van die gemeenskap oor die lang duur ook vir elke individu voordele inhou. Die menslike natuur is egter meer egoïsties en selfsugtig wat tot gevolg het dat hulle onder kommunistiese stelsel weer geneig is om maniere te ontwikkel om die stelsel tot hulle eie voordeel te ondermyn. Gevolglik het baie kommunistiese regerings politieke aansporings ontwikkel waarmee lojale mense wat hulle regmatige deel bydra, beloon word. Die strafmaatreëls vir dié wat nie hulle deel bydra nie was tronkstraf of verwydering uit die samelewing.

Kapitalisme is ook aansporingstelsel maar met wins, eerder as politieke begunstiging, as die beloning. Hoewel ware kommunisme teoreties sin maak, ontaard dit mettertyd ook maar in kapitalistiese beloningstelsel. Gevolglik is kommunisme nie noodwendig teenvoeter vir kapitalisme nie. Die geskiedenis het getoon dat kapitalisme, met al sy gebreke, op die lang duur steeds meer volhoubaar as kommunisme is. Daarsonder sou uitvindings, ontdekkings en nuwe produkte nie gebeur het nie, sou dit nie in gewone mense se hande kon kom nie, sou dit nie deurlopend deur mededingers verbeter kon word nie en sou meer werksgeleenthede nie geskep word nie.

DIE REALITEIT

Op sy private webwerf skryf Bill Gates op 20 Januarie 2016 die volgende: *“Right now, hundreds of millions of Africans rely on farming for a living, but they don’t grow as much - and they don’t sell as much of their surplus - as they could. As a result, Africa had to import \$40 billion worth of food last year. Something is not functioning properly when half of the continent’s labor produces food, and the continent still buys its food from somewhere else!”* Dan vra hy: *“So what is going wrong? Why aren’t African smallholders tapping into that \$40 billion market?”*

Dekolonisasie

Bykans die hele Afrika was op ‘n stadium deur Europese lande gekoloniseer gewees. Kort na die Tweede Wêreldoorlog het die gedagte begin posvat om onafhanklikheid aan hierdie kolonies te gee. Hoewel die proses al in die vyftigerjare begin is, is 42 van die 54 Afrikalande reeds teen 1970 gedekoloniseer. Die res het in die daaropvolgende dekades ook hul onafhanklikheid verkry.

Dekolonisering het meegebring dat landbougrond aan Afrikane terugbesorg kon word, selfs al het dit met drastiese ingryping, soos in die geval van Zimbabwe, gepaard gegaan. Behalwe in Suid-Afrika, is pres. Zuma se *“colonialisation and the disenfranchisement of African people”* dus omgekeer en kon Afrika-lande opnuut weer hulle rykdom op ’n florerende kommunale landbousektor herbou nadat die onreg van *“a man called Jan van Riebeeck”* uit die weg geruim is. Daar moet toegegee word dat daar aanvanklik ’n paar oorgangsprobleme sou wees maar hoe verder daar van die neerdrukkende koloniale stelsels af wegbeweeg sou word, hoe beter sou dit algaande met Afrika se voedselsekuriteit, en gepaardgaande akkumulering van rykdom, kon gaan.

Gegronde op onlangse verslae van die *FAO Policy Assistance Division, World Bank Development Research Group* en die *New Partnership for Africa's Development (NEPAD)* program van die Afrika Unie, kan die huidige landbou- en voedselsituasie van Afrika soos volg opgesom word:

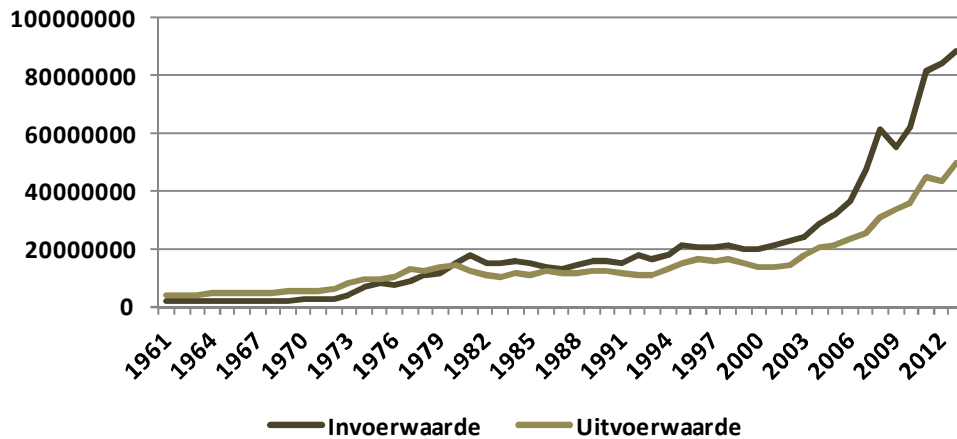
- In die meeste ontwikkelende lande buite Afrika is landbougrond vir ten minste al die afgelope 150 jaar in private besit. Grondeienaars het winste in fisiese kapitaal belê. Boerderye het mettertyd van bestaansboerderye na groter besighede gegroei en so ook die besighede rondom hulle wat die landbouprodukte verder verwerk;
- In die oorgrote meerderheid Afrika-lande het landbougrond kommunale eienaars wat deur ’n hoofman aan bewerkers toegeken word, in ruil vir voedsel. Gevolglik kan hierdie grond nie as sekuriteit vir produksiekrediet aangebied word nie en maak hierdie bewerkers van sogenaamde *“cash loans”* teen buitensporige rentekoerse gebruik om hulle boerderye mee te finansier;
- Die oorgrote meerderheid van boere in Afrika is ongeskoold met baie min boerderyvaardighede. Boerderye word gedomineer deur familieledes wat hul arbeid in ruil vir voedsel aanbied en bestaan meestal uit vroulike werkers. Boerderye is nie in staat om lone of salarisse te kan betaal nie;
- Daar is 33 miljoen, of dan 80%, plase in Afrika wat kleiner as 2 hektaar groot is. Slegs 3% van plase in Afrika is groter as 10 hektaar. Minder as 10% van die boere het toegang tot produksiekrediet;
- Voedselsekuriteit is ’n groter probleem in die platteland as in stede omdat die boerderye nie genoeg voedsel kan produseer om die betrokke familieledes te voed én nog die kommunale verpligtinge teenoor die hoofman ook na te kan kom nie. Omdat daar bykans nooit kontant verwissel word nie, het die boere ook nie geld om bykomende voedsel vir hulself te koop nie;
- Gedurende die afgelope 30 jaar het Afrika se bevolking verdubbel terwyl die stedelike bevolking drievoudig toegeneem het. Landbouproduksie het nie bygehou by hierdie groei in bevolking nie;
- Die toename in Afrika se landbouproduksie word behaal deur onbenutte grond te bewerk en om meer arbeid te gebruik. Verhogings in opbrengs en verbeterings in bewerkingspraktyke is geensins noemenswaardig nie. In die res van die wêreld word verhoogde landbouproduksie op bykans dieselfde konstante areas deur middel van ’n verhoging in produktiwiteit bewerkstellig;
- In 2006 is 33% van sub-Sahara Afrika se bevolking, oftewel 200 miljoen mense, as ondervoed geag. Dit is ook die enigste streek in die wêreld waar daar verwag word dat dié situasie oor die volgende twee dekades gaan versleg, tensy daar drasties ingegryp kan word;

- Al die o laagste plekke op wêreld ranglyste word deur Afrika-lande gevul en die gaping tussen hierdie lande en die res van die wêreld bly aanhoudend groter word. Afrika benodig 'n groeikoers van ten minste 7% oor 'n tydperk van 15 jaar om hierdie neigings om te draai.

Voedselproduksie

Die effek van Afrika se hoofsaaklik kommunale model van boerdery word in Figuur 3 aangetoon.

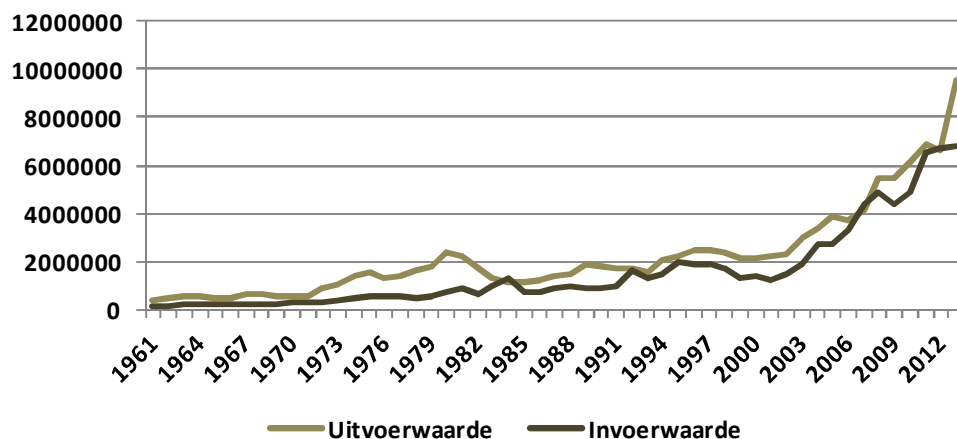
FIGUUR 3: IN- EN UITVOER VAN LANDBOUPRODUKTE (AFRIKA)

Figuur 3 bevestig dat Afrika tans bykans \$40 miljard meer voedsel moet invoer as wat dit kan uitvoer. Tot en met 1979, toe die meeste Afrika-lande pas gedekoloniseer is, was Afrika 'n netto uitvoerder van voedselprodukte gewees. Daarna het die situasie omgekeer en is dit geleidelik besig om verder te verswak. Afrika kan sedert dekolonisering dus nie meer aan sy eie voedselbehoefes voorsien nie en moet sy finansiële reserwes aanwend om kos aan te koop. Tensy dit ander bronne het wat hierdie behoefte aan buitelandse valuta kan aanvul, is Afrika se manier van boer eerder besig om sy inwoners verder te verarm as wat dit die oplossing vir armoede is.

Die effek van Suid-Afrika se hoofsaaklik kommersiële model van boerdery word in Figuur 4 aangetoon.

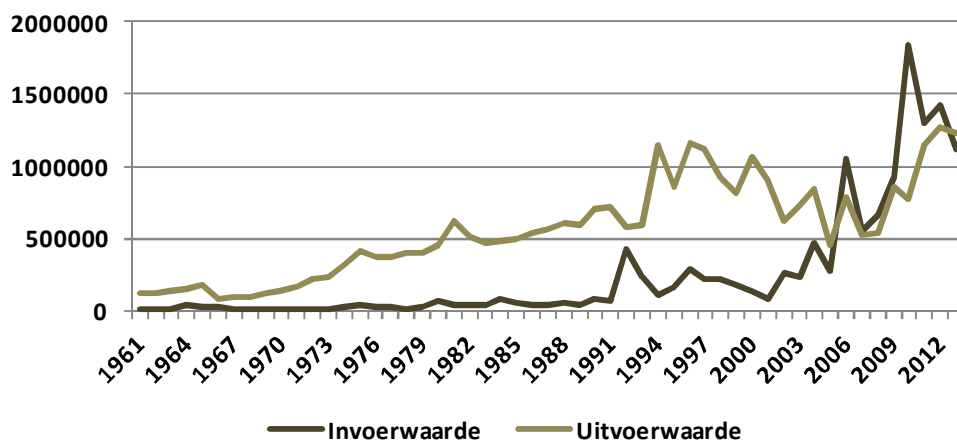
FIGUUR 4: IN- EN UITVOER VAN LANDBOUPRODUKTE (SUID-AFRIKA)

Volgens Figuur 4 was Suid-Afrika vir bykans die hele tydperk van 50 jaar 'n netto uitvoerder van landbouprodukte gewees. Hoewel 'n sekere gedeelte van Suid-Afrika se voedselbehoefte wel vanuit die buiteland aangevul moet word, verdien die land meer as genoeg buitelandse valuta uit landbou-uitvoere om hierdie invoere mee te finansier. Die Suid-Afrikaanse manier van boer is selfvoorsienend en is gevolglik nie besig om die nasie in geheel te verarm nie.

In 2000 het pres. Mugabe van Zimbabwe ingrypende grondhervorming begin toepas om die oëskreefgetrekte koloniale eienaarskap van landbougrond in sy land reg te stel. Die hoofsaaklik wit kommersiële boerderye is feitlik oornag tot niet gemaak en onder eienaarskap van swart politieke lojaliste geplaas. Die effek van Zimbabwe se verandering van boerderyemodel word in Figuur 5 aangetoon.

**FIGUUR 5: IN- EN UITVOER VAN LANDBOUPRODUKTE
(ZIMBABWE)**

Zimbabwe was tot ongeveer 2005 'n netto uitvoerder van landbouprodukte gewees. Dit het by tye tot bykans \$1 miljard bo invoere aan buitelandse valuta vir die land verdien. Met die vernietiging van kommersiële landbou het die land spoedig 'n netto invoerder van voedsel geraak met tekorte van tot \$1 miljard aan buitelandse valuta. Die tot niet maak van oëskreef kommersiële landbou in dié land het ooglopend dus tot alles behalwe 'n algehele vermindering van armoede gelei.

Wat is fout?

“So what is going wrong? Why aren't African smallholders tapping into that \$40 billion market?” vra Bill Gates. Hoewel Afrika 'n oorvloed landbougrond as natuurlike hulpbron en getallegewys ook oorgenoeg arbeid beskikbaar het, kan 'n 2 hektaar plaas net nie voldoende kapitaal en entrepreneurskap trek om meer produktief te kan wees nie. Gevolglik kan hierdie boerderyemodel nie surplusse produseer nie wat die inwoners verhonger en moet die tekorte ingevoer word wat die kontinent verarm.

In die geval van Suid-Afrika wil dit voorkom asof die in- en uitvoere in balans is en kan daar genoeg buitelandse valuta gegenereer word om vir dié voedsel wat wel ingevoer moet word, te kan betaal. In die geval van Zimbabwe was landbou, vóór die ingrypende grondhervorming van 2000, 'n netto verdieners van buitelandse valuta terwyl die situasie drasties omgeswaai het na die kommersiële landbou tot niet gemaak is. Die kort antwoord op Bill Gates se vraag is dus dat kommunale boerderye nie die boerderyhulpbronne op die effektiwiefste wyse kan allokereer nie en daarom verbeur Afrika \$40 miljard, oftewel R600 miljard, per jaar. Dit is bykans dubbeld die totale landbouproduksie van Suid-Afrika. Die kummulatiewe effek hiervan verarm die kontinent geleidelik terwyl daardie lande van waar die landbouprodukte ingevoer word, al ryker word.

DIE TOEKOMS

Die volgende realiteite word al geruime tyd en by herhaling deur verskeie vooraanstaande internasionale organisasies soos die *World Bank*, *Food and Agricultural Organisation* en *International Food Policy Research Institute* aangevoer en word oral, behalwe deur die ANC-regering, ernstig in beleidsformulerings oor voedselsekuriteit opgeneem:

- Die wêreld se bevolking is vandag 7.2 miljard en sal 9.3 miljard in 2050 wees;
- Afrika se bevolking sal oor dieselfde tydperk met 113% groei en dus meer as dubbeld dit van vandag wees;
- Tans woon 50% van die wêreld se bevolking in stede en dit sal na verwagting tot 67% in 2050 aangroei;
- In Afrika woon 36% van die bevolking tans in stede terwyl 60% na verwagting in 2050 verstedelik sal wees;
- Bevolkings- en ekonomiese groei lei tot 'n voortdurende styging in die vraag na voedsel;
- 'n Toename in die vraag na water en grond vir huishoudelike gebruik sal die kapasiteit om voedsel te produseer toenemend beperk;
- Verhoging van voedselproduksie deur die toevoeging van nuwe landbougrond is nie moontlik nie;
- Groter voedselproduksie kan alleen bereik word deur opbrengs te verhoog terwyl daar al minder van water en grond gebruik gemaak kan word;
- Die aanwending van verbeterde landboutegnologie en ópraktyke en die kundigheid om dit toe te pas, is van kritiese belang vir verhoogde voedselproduksie.

Projeksies van die Suid-Afrikaanse bevolking en landboukapasiteit verskyn in Tabel 2:

TABEL 2: BEVOLINGS- EN LANDBOUPROJEKSIES

Eenheid	2015		2035		
	Aantal	%	Aantal	%	
Bevolking	Miljoen	53.0	100%	70.1	100%
Verstedelik	Miljoen	33	62%	52.6	75%
Werkbare ouderdom	Miljoen	34.8	66%	46.7	67%
Werskmag	Miljoen	18.6	35%	25.0	36%
In diens	Miljoen	14.0	26%	18.8	27%
Werkloos	Miljoen	4.6	25%	6.2	25%
Afhanklik van toelaes	Miljoen	15.8	30%	20.9	30%
Aantal boerdery-eenhede	-	34861	0.07%	20182	0.03%
Bevolking/huidige boerdery-eenheid	-	1520	-	2010	-
Bevolking/geprojekteerde boerdery-eenheid	-	-	-	3472	-
Totale landbou hektare	Miljoen	100.7	-	95.7	-
- Kommersiëel	Miljoen	82.2	-	77.2	-
- Opkomend	Miljoen	14.5	-	14.5	-
Kommersiële hektare/bevolking	-	1.6	-	1.1	-

Die volgende afleidings kan uit Tabel 2 gemaak word:

- Oor slegs 20 jaar, in 2035, sal die huidige bevolking met 38% tot 70 miljoen aangroei;

- Teen dieselfde toename sal 25 miljoen van die bevolking ñn werk hê, mits 4.7 miljoen werksgeleenthede teen ongeveer 240 000 nuwe poste per jaar geskep kan word. Tans word gemiddeld slegs 170 000 bykomende werksgeleenthede per jaar geskep maar selfs al kan die onmoontlike reggekry word, sal daar steeds 6.2 miljoen werklose mense in 2035 wees terwyl 20.9 miljoen mense dan van regeringstoelaes afhanklik sal wees;
- Teen die huidige tempo van verstedeliking sal 52.6 miljoen (75%) Suid-Afrikaners in 2035 in stede bly;
- Van die totale 100.7 miljoen ha landbougrond in Suid-Afrika is 14.5 miljoen in opkomende boere se hande en 82.2 miljoen behoort aan kommersiële boere;
- Die ongeveer 82.2 miljoen hektaar se kommersiële landbougrond verskaf voedsel en vesel teen 1.6 hektaar vir elke lid van die bevolking;
- Die gevolge van mynbou en verstedeliking lei tot ñn verlies aan landbougrond, veral die verlies aan hoë potensiaal landbougrond in Mpumalanga;
- Indien die bevolking in 2035 tot 70.1 miljoen toeneem en daar is terselfdertyd ñn afname van 5 miljoen hektaar kommersiële landbougrond oor hierdie tydperk, is daar slegs 1.1 hektaar landbougrond per lid van die bevolking beskikbaar om aan sy voedsel- en veselbehoefte te kan voldoen. Waar een boer nou gemiddeld aan 1 520 mense kos voorsien, sal dit in 2035 tot 2 010 mense toeneem.

Die skrif aan die muur is baie duidelik: die regering gaan sy hande vol hê om te sorg dat die groeiende bevolking werk kry terwyl sy gedurige ideologiese getorring aan grondhervorming die verskaffing van voedsel aan ñn bevolking van 70 miljoen, waarvan 52.6 miljoen oor 20 jaar in die stede gaan bly, ernstig in die gedrang kan bring.

SLOTSOM

Volgens pres. Zuma is die õnregmatige beslagleggingõ op landbougrond die bron van armoede, ongelukheid en werkloosheid in Suid-Afrika. Dit het begin met die koms van Jan van Riebeeck en het volgens hom ñn hoogtepunt bereik met die totstandkoming van die Unie van Suid-Afrika in 1910. By implikasie beweer hy dus dat kommersiële boere swart inwoners van Suid-Afrika van rykdom ontnem het en indien hierdie groep toegelaat kan word om in ñn kommunale stelsel te kan boer, sal hulle weer hulle õeertydseõ rykdom kan herwin.

Niks is egter verder van die waarheid af nie. Die res van Afrika, wat lank voor Suid-Afrika gedekoloniseer is, is met sy hoofsaaklik kommunale boerderymodel vandag by verre armer as Suid-Afrika. Kommunale boerderye mag dalk deel van Afrika se oeroue oorlewingskultuur wees en ñn 2 hektaar plaas mag dalk die illusie van rykdom vir ñn inwoner van ñn plakkerskamp skep maar wat Suid-Afrika aan betref, kan ñn dit nie naastenby genoeg surplusse produseer om die groot getal mense in die stede te voed nie.

Kommunale boerderye kan nie kapitaal lok nie en dit kan gevolglik nie voordeel uit die wye spektrum van tegnologiese trek om voedsel produktief te produseer nie. Gevolglik is die model van kommunale boerderye nie ñn instrument om welvaart mee te genereer nie. Dit skep bloot ñn oorlewingsgeleentheid en

verarm eerstens geleidelik die bewerkers self en daarna ook die nasie as geheel omdat voedselsekuriteit, teen 'n uitermatige hoë koste, ernstig daardeur benadeel word.

Dit is ook 'n flagrante mistasting dat koloniseringsvir al Afrika se probleme verantwoordelik is. Ander dele van die wêreld, waaronder Suid-Amerika en Asië, was ook op stadiums gekoloniseer en verskeie van hierdie lande het binne een generasie na onafhanklikheid lewensvatbare en suksesvolle ekonomieë tot stand gebring waarbinne die landbousektor kon floreer.

Oral in die wêreld waar armoede suksesvol aangespreek is, het daardie lande volgehoue groei in hulle ekonomieë bewerkstellig wat meer werksgeleenthede kon skep en wat onbenutte arbeid kon absorbeer. Algaande is daar toenemend in die menslike kapitaal van die armstes binne die bevolking belê en kon armoede geleidelik verminder word.

Kommersiële landbou kan dieselfde vir Suid-Afrika help doen. Dit is daarbenewens ook die enigste ekonomiese sektor wat die land kan voed. Genoegsame selfgeproduseerde voedsel, en nie onderbenutte kommunale landbougrond nie, is bepalend vir die welvaart van enige nasie. Daarom is vertrouwe in landbou ook terselfdertyd vertrouwe in 'n land se toekoms. Pres. Zuma kan dit vir die hele land baie maklik maak deur die ðonsigbare handö toe te laat om self die hulpbronne op die mees produktiewe manier tot voordeel van die hele bevolking se welvaart aan te wend.

BETHLEHEM

April 2016

KOMMENTAAR

“African leaders have no right to blame colonisers for some of the challenges they face. Africa’s problems have nothing to do with our resources. We can trace it down to a lack of management, planning, leading, coordinating and organising.”

Shell Suid-Afrika voorsitter, Bonang Mohale

Skrywer en ontwikkelingsekonoom, Rabelani Dagada

“... if you tell a lie several times, you may end up believing it. Moreover, some of your listeners may start to believe your lie. The ANC and its government have created a narrative which portrays white farmers as thieves of land that rightfully belongs to the indigenous people of this country. The ANC government and unions should start to appreciate the role of farmers in providing food security and creating jobs.”

“Africa is not poor, it is poorly managed.”

Liberiese president, Ellen Johnson Sirleaf

Politieke ontleder, Moeletsi Mbeki

“South Africa has a structural unemployment issue and the country’s education system is failing to respond to the problem. Numerous policies have been drafted and passed with limited efficacy at best.”

“More than 400 land claims have been finalised during the 2014/2015 financial year. The total costs amounted to R1.8 billion. (Only) Thirty nine of the settled claims were for restoration of land to the claimants. The others involved financial compensation.”

Minister van landelike ontwikkeling en grondhervorming, Gugile Nkwinti

Suid-Afrikaanse president, Jacob Zuma

“This continent is the biggest continent in the world, not separated even by a river. The rivers that are there flow with the continent. They don’t cut it into half or quarter. All continents put together would fit into Africa.”

BRONNE

A History of American Agriculture, 1776-1990.

Abstract of Agricultural Statistics, 2015.

African agriculture, transformation and outlook. NEPAD, November 2013.

African leaders have no right to blame colonisers, says Shell South Africa chairperson. Matthew le Cordeur, 18 Feb 2016.

Attacking poverty. Chapter 2. World Development Report: 2000/01.

Die boerdery as 'n besigheid. Philip Theunissen, SA Koöp, Julie 2005.

Economic Growth in South Africa: has the ANC got it wrong? Moeletsi Mbeki and Refiloe Morwe, September 25, 2012.

Geld: Wat is jou waarde. Dr Philip Theunissen, Kejafa Uitgewers, 2013

How Productivity And Globalization Affect The Economy. Brent Radcliffe, October 2011.

Is Urbanization in Sub-Saharan Africa Different? J. Vernon Henderson, Mark Roberts, Adam Storeygard, The World Bank Development Research Group, Environment and Energy Team, June 2013.

Moenie met voedselsekureit dobbel nie! Philip Theunissen, Die pad saam, Februarie 2015.

Netwerk24

Onsigbare hand kasty president Zuma. Philip Theunissen, Die pad saam, Januarie 2016.

Over 400 land claims finalised in 2014/2015. Zalene Merrington, 14 March 2016.

Policy Brief No. 1. FAO Policy Assistance Division (TCA): Food Security and Agricultural Development in Sub-Saharan Africa, 2006.

Religion and Capitalism: Allies Not Enemies. Edmund A. Opitz, Foundation for Economic Education, 1992.

The heart of the matter: Africa's biggest problems stem from its present leaders. But they were created by African society and history. The Economist, May 2000.

Tribesman, Trader, Peasant and Proletarian. Peter Kallaway, 1978.

The voice fom the periphery: towards an African business ethics beyond the Western heritage. Munyaradzi Murove, SA Journal of Economic Management Sciences, 2005.

Urbanization in Sub-Saharan Africa. Stephanie Hanson, October 1, 2007.

Why Africa Is Poor: And What Africans Can Do About It. Greg Mills, 2011.

Why the free market is successful. Arthur Middleton Hughes, September 2011.

Why the Future Is Bright for the World's Poorest Farmers. Bill Gates, January, 2016.

Wie is regtig honger? Philip Theunissen, Die pad saam, Augustus 2014.